

2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/average>.

3. Компетентнісний підхід в освіті : теоретичні засади і практика реалізації : матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м. Київ : у 2-х ч. / редкол. : В. Кремень, В. Луговий, О. Ляшенко та ін. – Ч. 1. – К. : Ін-т обдаро-

ваної дитини Нац. акад. пед. наук України, 2014. – 370 с.

4. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою 1–4 класи. – К. : Вид. дім «Освіта», 2011. – 392 с.

5. Родигіна І. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. Родигіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.

УДК 378.637.016:78

ПРОФЕСІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ОСВІТИ

Камінська М.М.,
доцент кафедри музикознавства та хорового мистецтва
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглянуто професійні засади розвитку диригентсько-хорової освіти. Проаналізовано принципи розвитку диригентсько-хорової освіти, де виокремлено, що професійна майстерність хормейстера поєднує в собі психолого-педагогічну, музично-теоретичну, диригентсько-хорову, вокальну, інструментальну та методичну підготовки.

Ключові слова: хорова підготовка, керівництво хором, професійні засади, професійна майстерність.

В статье рассмотрены профессиональные принципы развития дирижерско-хорового образования. Проведен анализ принципов развития дирижерско-хорового образования, где выделено, что профессиональное мастерство хормейстера сочетает в себе психолого-педагогическую, музыкально-теоретическую, дирижерско-хоровую, вокальную, инструментальную и методическую подготовки.

Ключевые слова: хоровая подготовка, руководство хором, профессиональные принципы, профессиональное мастерство.

Kaminska M.M. PROFESSIONAL PRINCIPLES OF CONDUCTOR-CHORAL EDUCATION DEVELOPMENT

The article deals with the professional principles of the development of conductor-choral education. The analysis of the principles of the development of conductor-choral education is carried out, where it is noted that the professional skill of the choirmaster combines psychological and pedagogical, musical-theoretical, conductor-choir, vocal, instrumental and methodical training.

Key words: choral training, choir guidance, professional principles, professional skill.

Постановка проблеми. Мистецтво є ідеальною моделлю цілісного духовного впливу на особистість. «Людина сильного типу ... швидко й легко пізнає нові обставини та внаслідок цього орієнтується в них і діє адекватно, так, як цього вимагають умови... Людина слабкого типу лякається нової обстановки, у неї настає гальмування, і вона лише поступово, звикаючи, починає відчувати себе нормально й у цій обстановці», – так описує психолог О. Ковальов реакцію двох типів особистості на зустріч із новим, складним, незвіданим [5, с.190]. У сучасних умовах реформування системи освіти, реалізації основних настанов «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті» актуалізуються нагальні проблеми підвищення ефективності навчально-виховного процесу, вдосконалення

саме професійної підготовки майбутнього фахівця. Успішному вирішенню цього сприятимуть не лише поліпшення наукового та навчально-методичного забезпечення, розроблення й упровадження інноваційних підходів і технологій, а й пізнання, всебічне осмислення та раціональне застосування прогресивного педагогічного досвіду минулого. Диригентсько-хорова підготовка є важливим складником процесу формування професійних компетентностей педагога музичного мистецтва. На різних етапах розвитку вітчизняної системи освіти вона зазнавала деяких змін і відзначалась певною специфікою. Тенденція розвитку мистецько-педагогічної освіти на теперішній час безумовно пов'язана з унесенням інноваційних перетворень до її змісту, має ґрунтуватись на вирішенні завдань щодо

якісної професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта, що, у свою чергу, потребує вдосконалення мистецько-технологічних шляхів її реалізації. Тому досягнення єдності музично-педагогічної освіти має відбуватися за рахунок осягнення духовних важелів мистецтва й удосконалення музично-виконавської практики.

В умовах будівництва нового суспільства проблема підготовки творчої, професійно-компетентної особистості педагога, здатного до нових пошуків і відкриттів з позиції ефективності його диригентсько-хорової підготовки, набуває особливої актуальності. Коло питань набуття диригентсько-хорових компетенцій багатогранне. Так само різноманітні й погляди психологів і педагогів на їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із сучасних дослідників окремих аспектів диригентсько-хорової підготовки торкалися українські вчені: Н. Дем'яненко, В. Іванов, Л. Корній, П. Маценко, Л. Нечипаренко, В. Пашенко, Ю. Ясиновський, К. Шамаєва та ін. Вагомий внесок у розв'язання проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя-музиканта зробили такі вчені, як О. Апраксина, Л. Арчажнікова, А. Болгарський, Л. Коваль, А. Козир, І. Назаренко, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, А. Соколова, Л. Хлебнікова, О. Щолокова. Науковці виокремлюють специфічні риси організації навчально-виховного процесу та накреслюють коло першочергових питань, від вирішення яких залежить здатність майбутнього спеціаліста до виконання професійних завдань.

Суттєвим внеском у розвиток проблеми диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики стали праці А. Авдієвського, А. Лащенко, А. Болгарського, О. Михайличенка, П. Ніколаєнко, Т. Смирнової, А. Соколової й інших дослідників. Аналіз сучасних тенденцій виховання творчої молоді свідчить про внесення до освітніх процесів вищої школи значних змін, покликаних наповнити навчання культуротворчими, світоглядними, гуманістичними ідеями.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні особливостей диригентсько-хорової підготовки майбутнього педагога музики як основної засади становлення в практичній діяльності. Практика показує, що професійна майстерність хормейстера поєднує в собі психолого-педагогічну, музично-теоретичну, диригентсько-хорову, вокальну, інструментальну та методичну підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Диригування сформувалося як самостійний вид виконавської діяльності

лише в другій половині XIX століття, можна стверджувати, що воно є однією з наймодерніших музично-виконавських спеціальностей. Хоча разом із тим диригування як мистецтво керування музично-виконавським колективом сягає глибокої давнини. Диригування в первісні часи мало на меті єдине – організувати ритм колективного виконання. Голова виконавського колективу розташовувався в його середині (в центрі кола) та керував ним «шумно». Акценти відбивались шляхом голосного плескання в долоні або кістками тварин, камінцями тощо. До цього ж додавались притупування ногами, різні рухи тіла, присідання, рухи рук і пальців. Зокрема, в часи Давнього Єгипту та Давньої Греції музичний колектив очолювали особи, які, як вважають Л. Григор'єв, Я. Платек, за допомогою жестів рук передавали характер виконання твору [4, с. 34]. У музикознавчих історичних джерелах про такий спосіб керування колективом ідеться як про ударно-шумовий. Таке диригування здійснювалося за допомогою ведучого, який для вирівнювання ансамблю визначав ритм голосним постукуванням. Проте зазначимо, що такий прийом не завжди був зручним у практичній діяльності: при більшому складі виконавців їхні голоси глушили диригента, через що його керування втрачало будь-який сенс. Тому ще на ранній стадії музичного розвитку почали застосовувати складніші засоби диригування, які розвивалися завдяки переходу на інший рівень музикування, коли мелодія стала домінуючим засобом музичної мови.

Л. Безбородова стверджує, що прообразом диригування були ритмічні рухи тіла первісної людини під час танців, а також відбивання ритму за допомогою примітивних інструментів (раковини, палиці, каменя тощо). Уже пізніше з'явився провідний виконавець, котрий відраховував такт плесканням у долоні або ударом ноги [3, с. 88]. Методика викладання хорового співу поєднувала загальнопедагогічні та специфічні музичні закономірності: теоретичні знання з музичної грамоти, основ гармонії, композиції, навичок гри на музичному інструменті, диригування. Дослідження співацького репертуару показали, що виконання складних творів, хорових концертів, кантат вимагало від співаків високого рівня музично-теоретичних знань, розвинених вокально-хорових умінь. Функції хорового диригента виконували найбільш досвідчені та грамотні співаки хору.

Зростання музичної освіченості в Україні початку XIX століття йшло від організації хорових колективів – братських хорів. Виступаючи новим типом навчального

просвітницького закладу, братські школи стали колицкою розуму й колективної волі мешканців великих і маленьких міст. У цих школах, де найважливіша роль відводилася співацькому класу, заняття у якому проводилися під керівництвом грамотних для того часу спеціалістів – керівників церковних або монастирських хорів, високо цінувався хор. У більшості наукових досліджень, філософсько-педагогічних концепцій відзначається пріоритетність підготовки в структурі вищої освіти, її соціальний процес діяльності в суспільстві з метою трансформації особистості через її свідомість, завдяки чому закладаються основи тих якостей спеціаліста, з якими він починає професійну діяльність з метою опанування компетенціями. Науковці виокремлюють загальні напрями підготовки майбутнього фахівця: професійне становлення та розвиток спеціальних здібностей; удосконалення професійного досвіду; індивідуалізація навчання; формування готовності до майбутньої практичної діяльності; ініціатива творчого вирішення професійних завдань.

Сьогодні історично усталені традиції мистецької освіти набувають нового соціокультурного значення. Хоча положення про наявність зв'язку між розвитком особистості та її ставленням до мистецтва стало аксіомою, воно залишається недостатньо обґрунтованим із наукового погляду. Експериментальні дослідження, як правило, констатують сам факт його існування, але не розкривають механізмів впливу особистісно орієнтованих технологій навчання на формування особистісної культури, які можна було б інтерпретувати в аспекті педагогічного управління цим процесом. У практиці диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики використання різновидів технологій навчання обмежується здебільшого організацією культурного дозвілля, фаховою освітою, набуттям навичок диригентської техніки, підготовкою до естетико-виховної роботи в школі тощо. Певна річ, ці форми діяльності конче важливі для студентів усіх спеціалізацій, бо сьогодні життя потребує не лише викладачів того чи іншого предмета, а й духовних наставників молоді. Проте вони не вичерпують усіх глибинних функцій технологій навчання у формуванні особистісних якостей і педагогічної майстерності майбутніх фахівців. І тут відкривається широке поле для теоретичних і практичних пошуків. У цьому контексті становлять інтерес ідеї щодо організації підготовки майбутніх учителів музики на основі особистісно орієнтованих технологій навчання, можливостей переносу способів взаємодії з художніми

образами в галузь міжособистісного діалогу. Вони ґрунтуються на положенні про важливість у формуванні культури спілкування, педагогічної майстерності фахівця, якої не можна навчитись за підручником або яку не можна звести до якоїсь суми правил.

Саме особистісні якості розвиваються під впливом спілкування з художнім твором, що за своєю природою є діалогом, партнерами якого є не лише реальні суб'єкти, а і їх образно-художні моделі. Зазначимо, що навчання диригування містить у собі безліч специфічних складностей, зумовлених певними особливостями психологічної сфери особистості, які впливають із того, що диригування – це не лише система м'язових рухів, а й складний, багатогранний комплекс факторів, система взаємодії диригента з музичним колективом, продуктом якої є його звернення до творчих партнерів.

Для розвитку диригентсько-хорової освіти в Україні другої половини ХХ століття велике значення мало наукове дослідження проблем диригентського мистецтва й педагогіки, особливо таких як розкриття специфічних рис диригентського мистецтва в його взаємозв'язку з функціонуванням художнього колективу як соціального організму, простеження еволюції диригентського мистецтва та виникнення його сучасних форм, аналіз диригентської діяльності як складного багатофункціонального психіко-фізіологічного процесу, обґрунтування структури диригентської обдарованості й здібностей, виявлення передумов формування художньої індивідуальності диригента, розкриття внутрішніх закономірностей диригентської техніки. Новий етап розвитку української хорової культури – практичний – зумовив появу спеціальних функцій і відповідних якостей професійного зростання керівника хору, який, залишаючись пов'язаним із церковною співацькою традицією, представляв новий тип диригента, визначений терміном «регент», котрий мав високий рівень підготовки, що визначав наявність вокальних даних, функцій соліста, вміння композиції та аранжування для виконання церковних обрядів.

Для майбутнього педагога важливими є знання методики музичного виховання, котра синтезує всю навчальну інформацію, яку потребує майбутній педагог. Л. Арчажнікова зауважує, що знання методики музичного виховання озброює студента сучасними методами, знайомить його з різними видами музичної діяльності, сприяє до творчої взаємодії [2, с. 76]. Специфіка опанування основами диригентської майстерності полягає в тому, щоб усебічний розвиток поєднувати з удосконаленням техніки диригу-

вання. Усі ці ознаки особливо виявляються в процесі репетиційної роботи з хором.

Регент як керівник хору мав був бути одночасно й музикантом, й актором. Поетика нового мистецтва, заснована на принципі відображення емоційно-психологічного афекту, потребувала вміння настроюватися на певний емоційний тонус, а під час переходу до нового твору вміння чітко і швидко змінювати наявний домінуючий емоційно-психологічний тонус на інший. Отже, на цьому етапі історичного розвитку диригентської професії на основі професійної складалася ієрархія хормейстерської спеціалізації, що нагадує сучасну практику розділення роботи в хорі між диригентом, хормейстером і концертмейстером. Для формування багажу зразків навчально-педагогічного репертуару майбутнього педагога музики було застосовано низку образно-демонстраційних методів, поєднаних із методами самостійного прослуховування й опрацювання зразків навчально-педагогічного репертуару, методів мистецького вправлення щодо означених зразків, методів проведення хорових колоквиумів, вікторин тощо.

Із цього приводу своє творче кредо А. Авдієвський характеризує так: «Я як хормейстер маю можливість – справді унікальну – в контакті зі співаками будувати нову звукову форму навіть тих творів, котрі часто виконуються, бо бачу перед собою живих людей із певною гамою їхніх почуттів. І всіх їх потрібно злити ... в єдину художню цілісність, бо лише з нею можна втілити свої творчі задуми. І коли хор починає звучати як одна багатюща душа – я щасливий» [1, с. 81].

Висновки з проведеного дослідження. Поступово опановуючи майстерність диригентської техніки, майбутні фахівці повинні продовжувати шляхи вдосконалення репетиційної роботи. Навчити студентів методики роботи, виховати вміння інтер-

претувати музичний матеріал, формувати спонукання до точного відтворення музично-художнього образу твору. Це допоможе розкрити об'єктивні механізми не лише безпосереднього управління хором, а й собою як особистістю, власними діями пов'язаними з питаннями техніки диригента. Ефективне вивчення диригентсько-хорових дисциплін допомагає студентові охопити весь опанований теоретико-методичний матеріал, визначити майбутнього керівника хорового колективу, скерувати його на подальшу продуктивну діяльність. Питання щодо вивчення сучасного стану диригентсько-хорової підготовки майбутнього педагога музики дають підстави вважати, що сьогодні актуальним є питання реорганізації змісту підготовки фахівців у системі музично-педагогічної освіти. Усвідомлення специфіки діяльності вчителя музики та керівника хору, зумовленої природою хорового мистецтва, визначило його розгляд із позицій організованого процесу оволодіння спеціальними вміннями роботи з хором; діалектично побудованої системи творчого осмислення навчальних дій; продуктивно комунікативної взаємодії з хоровим колективом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авдієвський А.Т. Формування особистості на ґрунті національно-культурного відродження / А.Т. Авдієвський // Мистецтво у школі : зб. ст. / упор. І.М. Гадалова. – К. : УДПУ, 1996. – Вип. I. – С. 80–83.
2. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: кн. для учителя / Л.Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
3. Безбородова Л.А. Дирижирование : [учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Музыка» и учащихся педучилищ по спец. «Муз. воспитание»] / Л.А.Безбородова. – М. : Просвещение, 1990. – 159 с.
4. Григорьев Л.Г. Современные дирижеры / Л.Г. Григорьев, Я.М. Платек. – М. : Сов. композитор, 1969. – 324 с.
5. Ковалев А.Г. Психология личности / А.Г. Ковалев. – М., 1970, – С. 198.